

4) адвербіалізація: *Sesizce avluda ilerledi. /Він рухався по подвір'ї беззвучно/; Gün ağarırken umutsuzca doğruldu /На світанку він вправ у відчай/; Sabahları erkenden erkekler işlerine gidiyorlardı /Із самого ранку чоловіки вирушали на роботу./; ... sabaha kadar dışarda beklediğimi anlattım /... я розповів як до самого ранку чекав надворі/.*

Отже, під впливом функціональних потреб здійснюється перехід однієї частини мови в іншу – транспозиція (конверсія). Залежно від рівня транспозиції – синтаксична, морфологічна, семантична – визначається статус слова у граматичній системі мови та в ієрархічній структурі семантико-граматичного класу (частини мови). Синтаксичні та морфолого-синтаксичні транспозити є явищем функціонально-синтаксичним: слово обов'язково змінює первинну синтаксичну функцію, а також змінює (нейтралізує) або не змінює граматичне значення (одну або декілька грамем), але ця зміна не оформлюється морфологічно граматичними афіксами нової частини мови. Такі транспозити належать до функціональної периферії тієї частини мови, до якої вони транспозитували, і визначаються як функціональні форми цієї частини мови. Морфологічні та семантичні транспозити є явищем морфологічним: слово, яке переходить в іншу частину мови, обов'язково змінює первинну синтаксичну функцію та категорійну семантику, що оформлюється граматичними або словотвірними афіксами нової частини мови. Такі транспозити завжди є вторинними (морфологічно похідними від інших частин мови) і належать до лексичної периферії частини мови, в яку транспозитували.

Література:

1. Виноградов В. В. Русский язык (грамматическое учение о слове) / В. В. Виноградов. – М. : Высшая школа, 1972. – 615 с.
2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. – К. : Унів. вид-во «Пульсарі», 2004. – 411 с.
3. Гулыга Е. В. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке / Е. В. Гулыга, Е. И. Шендельс. – М. : Просвещение, 1969. – 184 с.
4. Кононов А. Н. Грамматика современного турецкого литературного языка / А.Н. Кононов. – М. : Академия наук УССР, Институт Языкознания, 1956. – 570 с.
5. Кубрякова Е. С. Части речи в ономазиологическом освещении / Е. С. Кубрякова. – [2-е изд.]. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 120 с.
6. Кузнецов П. И. Учебник турецкого языка. Начальный курс / П. И. Кузнецов – М. : ИД «Муравей-Гайд», 2000. – 400 с.
7. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка / А. И. Смирницкий. – М. : Изд-во литературы на разных языках, 1956. – 260 с.
8. Супрун А.Е. Части речи в русском языке / А.Е. Супрун. – М. : Превещение, 1971. – 132 с.
9. Щека Ю.В. Проблема частей речи в тюркских языках в свете традиционного, структурного и функционального подходов / Ю.В. Щека. – Вопросы тюркской филологии. – М. : ИСАА при МГУ, 2006. – Вып. VI. – С. 175–189.
10. Ярцева В. Н. К вопросу об историческом развитии системы языка / Н. В. Ярцева // Вопросы теории и истории языка в свете трудов – И. В. Сталина по языкознанию. – 1966. – С. 68–98.

УДК 811.161.2:801.66(03)

Л. В. Мовчун,

Институт української мови НАНУ, м. Київ

ЛЕКСИКОГРАФУВАННЯ РИМОВИХ ГНІЗД: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

Наше дослідження присвячене теоретичним і практичним питанням римографії – обґрунтуванню нового напрямку словникового дослідження римових гнізд на матеріалі поетичних текстів. У статті сформульовані визначення термінів «гніздо», «римова гніздо», дається огляд історії гніздування матеріалу в українських словниках, зокрема у словниках рим. Словник рим, запропонований нами, – принципово новий тип римографічної праці. Це історичний словник-індекс римова гнізда з опорним словом «Україна». Реєстр нашого словника – алфавітний список лексем, з якими компонент «Україна» вступає в реальні римові відношення в поетичних текстах. Вокабула має початкову форму, а стаття є сукупністю паспортизованих римових пар і ланцюгів зі вказівкою на кількість уживань відповідного компонента в текстах. Такий словник відтворює синтагматичні і парадигматичні зв'язки всередині гнізда в синхронії і діахронії. Він показує динамічні процеси, що відбуваються в римових гніздах у сучасній українській літературній мові і сприяє розв'язанню низки лінгвістичних і літературознавчих питань, зокрема дає змогу простежити динаміку римових гнізд у різних аспектах (лексичному, фонологічному, граматичному) та визначити їх кількісні параметри, вивчити лексичний склад римових гнізд, дослідити римостиль поетів, визначити римові кліше тощо.

Ключові слова: *рима, римова гніздо, римова пара, римовий ланцюг, словник рим, словник-індекс.*

Наше исследование посвящено теоретическим и практическим вопросам рифмографии – обоснованию нового направления словарного исследования рифменных гнезд на материале поэтических текстов. В статье сформулированы определения терминов «гнездо», «рифменное гнездо», дан обзор истории. Словарь рифм, предлагаемый нами, – принципиально новый тип рифмографического труда. Это исторический словарь-индекс рифменного гнезда с опорным словом «Украина». Словник нашего словаря – алфавитный список лексем, с которыми компонент «Украина» вступает в реальные рифменные отношения в поэтических текстах. Заголовное слово статьи имеет начальную форму, статья представляет собой совокупность паспортизованных рифменных пар и цепей с указанием количества употреблений соответствующего компонента в текстах. Такой словарь отображает синтагматические и парадигматические связи внутри гнезда в синхронии и диахронии. и способствует решению ряда лингвистических и литературоведческих вопросов, в частности дает возможность проследить за динамикой рифменных гнезд в различных аспектах (лексическом, фонологическом, грамматическом) и обозначить их количественные параметры, изучить лексический состав рифменных гнезд, исследовать рифмостиль поэтов, определить рифменные клише и т. д.

Ключевые слова: *рифма, рифменное гнездо, рифменная пара, рифменная цепь, словарь рифм, словарь-индекс.*

Our research is devoted to theoretical and practical questions of rhymography, the grounds of new tendency of rhyme nests vocabulary research based on the material of poetic texts. The article deals with the definition of such terms as «nest», «rhyme nest», the review of material systematization history given in Ukrainian dictionaries, in particular, in rhyming dictionaries. The rhyming dictionary, we offer, is a new type of rhymography work. It is a historical dictionary-index of a rhyme nest in which the main word is «Україна». The list of entries in our dictionary is a list of lexemes, arranged in alphabetical order, in which the component «Україна» is in real rhyme relations in poetic texts. The entry has an initial form. The article is a set of passportized rhyme pairs and chains and indicates the amount of proper components usage in the texts. Our dictionary represents syntactic and paradigmatic ties inside a nest as to synchronic and diachronic consideration. It is called to show dynamic processes which take place in rhyme nest in modern literary Ukrainian and promotes the decision of a number of linguistic and literary questions, in particular, the possibil-

ity to trace the dynamics of rhyme nest in different aspects (lexical, phonological, grammatical) and to designate their quantitative parameters, to study lexical composition of rhyme nest, to investigate rhyme styles of poets, to define rhyme clichés and so on.

Key words: *rhyme, rhyme nest, rhyme pair, rhyme chain, rhyming dictionary, dictionary-index.*

Постановка проблеми. За будь-якого розуміння рими – чи як кінцевих співзвучних частин слів, чи як самих пар (трійок і т. ін.) слів, що містять схожі звуко-літерні комплекси, – основною одиницею лексикографування при укладанні римаріїв є римове слово (римокомпонент). Ідея пошуку співзвучних слів закономірно втілюється в їх компактному розміщенні за допомогою гніздування, таким чином корпус традиційного загальнономовного римарія складається із розміщених за певним принципом римових гнізд.

Актуальність дослідження. Окреме римове гніздо в його синтагматичних і парадигматичних зв'язках як корпус словника ще не було об'єктом уваги теоретиків і практиків римографії, тому наше дослідження може стати обґрунтованим новим напрямом дослідження співзвучних слів – це і є **метою** нашої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін *гніздо* в лінгвістиці застосовують щодо 1) системного утворення в мові та 2) його більш чи менш повного лексикографічного опису. У першому випадку йдеться про *лексичне, синонімічне, словотвірне, етимологічне гніздо* [1, с. 109]. Лінгвісти розглядають лексичні гнізда (сукупності спільнокореневих слів, у складі яких слова зв'язані за значенням, граматичними властивостями, морфемною і словотвірною структурами [13, с. 42]) у синхронному плані як словотвірні і кореневі гнізда, а в плані діяльності – як етимологічні [13, с. 42–44]. О. С. Ахманова розуміє під терміном *гніздо* групу слів, «утворених від одного кореня або об'єднаних сучасними морфологічними або семантичними зв'язками» [1, с. 109]. Підставою для об'єднання слів у гніздо може стати не лише семантична чи графічно-структурна спільність, а й фонетико-акцентуаційна [3, с. 8] – в останньому випадку йдеться про римові гнізда.

Гніздовий принцип розміщення лексикографованого матеріалу – одне з питань теорії лексикографії, до якого лінгвісти звертаються в монографіях, статтях і при розробленні інструкцій укладання словників. В. П. Берков, досліджуючи проблематику, пов'язану з роботою над перекладними словниками, визначає гніздо як словникову статтю, у якій об'єднуються кілька лем зі спільною початковою частиною [2, с. 78]. Ширше розуміння гнізда у теоретика лексикографії Л. Згуси: це «група словникових статей, об'єднаних в одну» [15, с. 284]. Таке визначення сучасні лексикографи конкретизують: гніздо – «набір поєднаних між собою формально або значеннєво мовних одиниць» [4, с. 104]. Гніздування лексикографованого матеріалу за принципом похідності застосовують у тлумачних, перекладних, термінологічних та енциклопедичних словниках [12, с. 302–303] для компактного розміщення слів, причому теоретики лексикографії підкреслюють, що економіка місця – це єдина причина його застосування [15, с. 284; 2, с. 79]. На думку Л. Згуси, гніздування матеріалу для користувача словників означає більшу практичну незручність порівняно з алфавітним порядком реєстру [15, с. 289]. Ці висновки ґрунтуються на аналізі тих типів словників, у яких моделі розміщення матеріалу можуть бути варіантними.

Історія лексикографії свідчить, що тенденція до групування слів в одній статті виявилася ще в XIX ст. на протигагу «механістичності алфавітного подання слів», за висловом П. М. Денисова [5, с. 215], і була зумовлена бажанням показати формальні та семантичні зв'язки лексикографованого матеріалу. Укладач «Словника української мови» П. П. Білецький-Носенко намагався систематизувати лексику на основі формальної спільності як початкових частин слів, так і кінцевих: *Бабуня, бабуся, бабуненька, бабусенька* [БН, с. 48]; *-ва* *Оконч. корень многих имен женского рода, прямой, ед. ч., напр.: буква, клюква, бритва, котва, брюква, Литва и проч., во мн. ч. -вы; также: голова, брова, слава, корова, отава, облава и проч.* [БН, с. 67].

Гніздові статті трапляються також в інших словниках – «Словарі малоруського нарiччя» О. С. Афанасьєва-Чужбинського, «Словарі малоросійських ідіомів» М. В. Закревського: *Дурити.. Обдурити, Одурити* [3, с. 319]; *Кивуха, Моргуха, Цокотуха, Ляскуха, от глагола кивати, моргати, цокотати, ляскати, говорится о ветренных женщинах* [3, с. 361]; *Мова.. Вымова, Змова, Змовины, Розмова, Умова* [3, с. 397]; *Бадёрный.. Бадёристый, Бадёренький, Бадёристенький, Бадёритись* [АЧ, с. 291]; *Городить.., Городиться, Город, Городище, Городок, Городський, Городяне* [АЧ, с. 366]; *Гостро, Гостренько, Гострише, Гострить, Гостритись, Гострый, Гостренький, Гостресенький, Гострисенький, Гостриший, Гостроверхий* [АЧ, с. 367].

«Словар української мови» за редакцією Б. Д. Грінченка більш-менш послідовно вміщує в статтях іменників, прикметників і прислівників деривати з демінутивними й аугментативними суфіксами, прикметники і прислівники у формі вищого ступеня порівняння, а також в одній статті збирає пестливі дієслівні утворення: *Голова.. Ум. Головка, голівка, головонька, голівонька, головочка, голівочка.. Ув. Головище* [Г I, с. 301–302]; *Гладкий.. Ум. Гладенький, гладесенький. Сравн. степ. гладший* [Г I, с. 287]; *Добре.. Ум. Добречко, добренько* [Г I, с. 397]; *Спатки, спатоньки, спаточки, спатуні, спатунечки, спатусі, спатусічки* [Г IV, с. 173].

Корпус першого загальнономовного словника українських рим, укладений А. А. Бурячком та І. І. Гурином, складається з римових гнізд. Кожне гніздо подається в римовій статті (римостатті), яку утворюють римоформа з римокомпонентами [3, с. 12]. Такий словник дає уявлення про римотворчі можливості мови і є синхронним зрізом римових гнізд, що існують у мові: *-олювач* *Засоловач, осмолувач, під-с-колувач, поневолювач; -олювачка* *Засоловачка, осмолувачка, поневолювачка, сколувачка; -олюд* *Недо-просто-люд; простолюдин; недолюдок. Див. ще -олю* [СУР, с. 275].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Питання діяльності лексикографічного опису рим, створення історичного римарія, який би містив реальні рими, тобто вилучені з поетичних текстів пари і ланцюги, неодноразово порушували дослідники і самі римографи. Протягом XX ст. лексикографи здійснювали спроби суцільного опрацювання поетичних текстів нової української літератури і створення зведеної картотеки українських рим. Ці намагання виявилися безуспішними через низку об'єктивних і суб'єктивних причин, зокрема через великий обсяг фактичного матеріалу. Єдиним науково обґрунтованим джерелом історичного дослідження рим залишаються римарії одного автора (одного твору) / словники авторських рим, але вони переважно існують у рукописах [10, с. 122].

Виклад основного матеріалу дослідження. Словник рим, концепцію якого ми пропонуємо, може стати принципово новим типом римографічної праці. Він, як і будь-який історичний словник, має містити паспортизований фактичний матеріал, але представлятиме лише одне римове гніздо. Таким чином, ми зможемо вирішити проблему непомірно великого обсягу матеріалу і труднощів його систематизації на користь детального висвітлення історії певного римового гнізда, починаючи з кінця XVIII ст. Створивши на загальних засадах окремі словники римових гнізд, можна отримати цінний документально засвідчений матеріал для лінгвістичних і літературознавчих досліджень.

Отже, поняття римового гнізда включає як 1) певну групу слів, зафіксовану словником рим і обмежену його статтею, так і 2) віртуальну відкрити групу співзвучних слів, уживаних у поетичних текстах (під віртуальною групою розуміємо

групу, яка потенційно може бути зібрана, зафіксована). Наш словник буде спробою лексикографування римового гнізда в 2-му значенні.

Терміносполученням *римове гніздо* активно послуговуються вітчизняні і зарубіжні римологи [7, с. XVIII; 9, с. 9 та ін.], воно найбільш повно відбиває поняття *група слів, здатних римуватися між собою*, порівняно із паралельно вживаним терміном *риморяд* [6, с. 277; 11, с. 8], *римовий ряд* [8, с. 93]. Поняття риморяду передбачає лінійну послідовність, тоді як слова в гнізді зв'язані не тільки синтагматично, а й парадигматично. Риморядом називають також фіксовану послідовність римових слів у поетичному тексті, але і щодо вживання терміна в такому сенсі виникають застереження, адже співзвучні слова в поетичному тексті розташовуються не в простій послідовності – вони «зчіплюються» між собою на основі звуко-смиислової подібності, тому доцільніше позначати такі мінімальні римові єдності усталеними в римології терміносполученнями *римопара* і *римовий ланцюг*.

Підставою для об'єднання мовних одиниць у римове гніздо є фонологічний перегук між ними, який може розпорозуватися і виходити за межі слова (*Співаємо псалом твоїм калінам... / Але скажи по правді, роз'ясни нам* М. Зеров; *Лиш десь влаштують у фінансах шахер-махер, / А він вже тут, наш доморощений Шумахер* Т. Головащенко). Для сучасної української лексики, що функціонує в силабо-тонічній системі версифікації, більш характерна концентрація спільних фонем у кінцевій частині слова навколо наголошеного голосного (*І голос знов, крізь сутінки і мду, / Лунав, як грім: – Лунайте цю скаду!* М. Щербак; *А було, що й котилася зеть, / Заповзавшися бути без мене, – / поки я, вірнопідданий кметь, / нудис світом й витворював ледь / щось негідне, тріскучо-казенне* А. Бортняк).

Центром римового гнізда є домінантна лексема – опорний римокомпонент. Зразки римових гнізд з опорними римокомпонентами ми можемо знайти, наприклад, у загальномовному «Словнику рим російської мови»: *Пирамида – аскарида, гнида, кариатида, обида, панихида, планида, сільфида, ставрида, хламида* [СРРЯ, с. 444]; *Смирный – мирный, эфирный, обдирный, кефирный, зефирный, обишрный* [СРРЯ, с. 641]; *Шагать – строгать, лягать, убегать, стегать, оберегать, наступать, пугать* [СРРЯ, с. 803]; *Ярко – жарко, парко, марко, заварка, марка, кухарка* [СРРЯ, с. 839].

Запланована нами праця – словник римового гнізда з опорним римокомпонентом УКРАЇНА. Вибір домінантної лексеми УКРАЇНА як відправної точки лексикографічного опису рим зумовлений його належністю до слів із широкою римовалентністю та важливістю самого концепту 'Україна' в картині світу українців, а відповідно і його вагомою репрезентацією в мові поезії. Матеріалом нашої лексикографічної праці стануть близько 1 тис. римових пар і ланцюгів з компонентом УКРАЇНА, які формують відповідне римове гніздо. Джерело матеріалу – 120 поетичних книжок, а також добірок із журналів і колективних збірок. Коло авторів – від поетів кінця XVIII–початку XIX ст. до сучасних (Ю. Андрухович, Б.-І. Антонич, А. Бортняк, В. Василяшко, В. Герасим'юк, Є. Гребінка, Б. Грінченко, І. Жиленко, О. Ірванець, Л. Костенко, А. Криловець, А. Малишко, І. Малкович, К. Мордатенко, О. Олесь, Б. Олійник, П. Осадчук, Д. Павличко, І. Павлюк, М. Рильський, І. Римаук, С. Руданський, В. Самійленко, М. Сингаївський, Леся Українка, І. Франко, С. Пушко, Г. Чубач, Т. Шевченко та ін.). З творів різних родів і жанрів, що мають поетичну римовану форму (з віршів, поем, драматичних творів), будуть вибрані всі римові пари і ланцюги, одним із компонентів яких є лексема *Україна*. Словник охопить початкові, внутрішні і кінцеві рими (перші два види рим незаслужено рідко стають об'єктом лексикографування в словниках авторських рим). У словнику будуть представлені різні за ступенем фонологічної подібності рими (*пир'їна-Україна* Перебийніс-41, В. Соловей-24, Чернілевський-191; *за биліну-через Вкраїну* В. Коломієць-80; *на Вкраїні-господині* Рильський-2-230; *домовини-України-вуглини* Павличко-3-100; *за Україну-гриву* Мордатенко-29). З погляду лексичного складу римового гнізда, словник фіксуватиме як літературну, так і розмовну, діалектну, застарілу, неологічну, жаргонну і т. ін. лексику – усі відповідники римокомпонента УКРАЇНА, які ми виявимо в поетичних текстах.

Отже, словник римового гнізда з опорним компонентом УКРАЇНА – це різновид історичного словника рим, словника-індекс, який міститиме паспортизовані римові пари та ланцюги. Реєстрові слова – лексеми-римвідповідники компонента УКРАЇНА в початковій формі з числовим індексом (вказівкою на кількість уживань у текстах): **плинути 8.;** **поліно 3.;** **провина 7.;** **пустиня 2.** Права частина словникової статті – римові пари (ланцюги) з граматичними ремарками (якщо є потреба) і паспортизацією: **ринуть 2:** *рине-Вкраїна* В. Коломієць-145; *рине-України* Княжич-89; **рівнина 2:** *рівнини Р. -України* Щербак-100; *України Р. -рівнини* Рильський-4-170; **рівно:** *рівно-України* В. Соловей-11; **рінь:** *до ріні-в Україні* Павличко-3-149.

Оригінальна ідея створення словника рим, який би спирався на поетичний матеріал певного автора (Т. Шевченка) і характеризував би римові слова, з одного боку, за синтагматичними зв'язками, а з другого, – за парадигматичними, належала І. Г. Чередниченку [14, с. 18]. Синтагматику рими в такому словнику мав репрезентувати діапазон римовалентності – фактично зафіксовані римопари, а парадигматичні відношення всередині римового гнізда – регулярність римування. Регулярним мовознавець вважав римування за умови, якщо слова виявляються співзвучними в усіх формах (*лежати-замовчати, лежу-замовчу, лежиш-замовчиш, лежить-замовчить* і т. ін.), неповнорегулярним – якщо слова римуються в частині форм (*рій, роя, рої – мій, моя, мої*), а нерегулярним – за умови співзвучності поодиноких форм (*рій-сулій-подій-новій-твій-зумій*) [14, с. 18].

У нашому словнику в основному корпусі будуть показані синтагматичні зв'язки між римовими словами. Ці зв'язки виникають між римокомпонентами в римових парах і ланцюгах (*на Україні-княгиня* Шевченко-2-25; *Україна-жарина-Україна-руїна* Рильський-2-230; *Україна-лине* Забашта-143, Пушко 2013-2-63; *рубіни-України* Павличко-1-441, Олесь-1-249; *Україна-рубіни-коліна-Батьківщино* Сосюра-258). Парадигматику рими представляє вся складна система римових зв'язків між різними граматичними формами римових слів. Парадигматичні відношення у словнику будуть зафіксовані, по-перше, в основному корпусі словника з допомогою граматичних ремарок (якщо є потреба) та прийменників, а по-друге, в доданках до основного корпусу окремих індексів: «Римокомпонент УКРАЇНА в називному відмінку однини», «Римокомпонент УКРАЇНА в родовому відмінку однини» і т. ін., де, власне, і будуть представлені римові пари і ланцюги, у яких опорним компонентом є лексема *Україна* в називному відмінку однини, родовому відмінку однини і т. ін.

Тип словника ми визначаємо як словник-індекс римових пар (ланцюгів). Його планована мегаструктура така: передмова, список скорочень ремарок, список джерел, основний корпус, індекси-додатки.

Висновки. Лексикографування окремих римових гнізд допоможе розв'язати низку завдань: простежити їхню динаміку в різних аспектах (лексичному, фонологічному, граматичному), вивчити лексичний склад, дослідити римостиль певних поетів, дати кількісні характеристики рим, визначити римові кліше. У перспективі подальші дослідження в цьому напрямку можуть показати можливості застосування укладеного словника римового гнізда для вирішення конкретних наукових проблем.

Джерела:

- БН** Білецький-Носенко П. П. Словник української мови / Підг. до вид. і передм. В. В. Німчука / П. П. Білецький-Носенко. – К. : Наук. думка, 1966. – 423 с.
- АЧ** Афанасьев-Чужбинский А. С. Словарь малорусского наречия // Собрание сочинений А. С. Афанасьева (Чужбинского) / Под. ред. П. В. Быкова. – Т. IX. – С.-Пб. : Изд-во Герман Гоппе, 1892. – 464+VII с. – С. 287–464.
- Г** Словарь української мови. Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко : В чотирьох томах / НАН України. Ін-т української мови. – К. : Наук. думка, 1996-1997; Т. 1. – 494 с.; Т. 4. – 616 с.
- З** Словарь малороссийских идиомов / Сост. Н. Закревский // Закревский Н. Старосветский бандуриста. – М., 1861. – С. 245–626.
- СРРЯ** Ситникова Е. Словарь рифм русского языка / Ситникова Е. и др. – М. : АСТ : Слово; Владимир : ВКТ, 2010. – 864 с.
- СУР** Бурячок А. А., Гурин І. І. Словник українських рим / А. А. Бурячок, І. І. Гурин. – К. : Наук. думка, 1979. – 338 с.

Література:

- Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Сов. энциклопедия, 1966. – 607 с.
- Берков В. П. Двухязычная лексикография : учебник / В. П. Берков. – М. : ООО «Издательство АСТ» : ООО «Транзиткнига», 2004. – 236 [4] с.
- Бурячок А. А. Вступ / А. А. Бурячок // Бурячок А. А., Гурин І. І. Словник українських рим. – К. : Наук. думка, 1979. – 338 с.
- Демська О. М. Вступ до лексикографії : навчальний посібник / О. М. Демська. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 266 с.
- Денисов П. Н. Об универсальной структуре словарной статьи / П. Н. Денисов // Актуальные проблемы учебной лексикографии : сборник статей / Сост. В. А. Редькин. – М. : Русский язык, 1977. – С. 205–225.
- Діброва С. До проблеми формування системи римознавчих термінів / С. Діброва // Українська термінологія і сучасність : збірник наук. праць. Вип. VI. / Відп. ред. Л. О. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 276–280.
- Иванчев С. ...И за речника / С. Иванчев, Л. Любенов // Български римен речник. – София : Наука и изкуство, 1967. – С. XVIII–XXX.
- Качуровський І. В. Фоніка : підручник / І. В. Качуровський. – К. : Либідь, 1994. – 168 с.
- Матвеев В. М., Хворостьянова Е. В. Предисловие / В. М. Матвеев, Е. В. Хворостьянова // Словарь языка М. В. Ломоносова. Материалы к словарю. Вып. 3 : словарь рифм М. В. Ломоносова : лексикон стиховых окончаний / Сост. Е. А. Захарова, О. С. Лалетина, Е. М. Матвеев ; Отв. ред. С. С. Волков, Е. В. Хворостьянова. – СПб. : Нестор-история, 2011. – С. 7–28.
- Мовчун Л. В. Римографічна спадщина І. І. Гурина в контексті його лексикографічної праці / Л. В. Мовчун // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського: збірник наукових праць. Випуск 24. – К. : Освіта України, 2014. – С. 117–125.
- Онуфриев В. В. Словарь популярных рифм : 70 000 сл. / В. В. Онуфриев. – К. : Рифма, 2002. – 345 с. – (Настол. кн. поэта).
- Полюга Л. М. Складові елементи словника (із досвіду лексикографа) / Л. М. Полюга // Записки з українського мовознавства = Oregia in linguistica ukrainiana : зб. наук. праць. Вип. 16 / ред. О. І. Бондар ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2006. – С. 299–307.
- Пятаева Н. В. Понятие лексического гнезда в современной лингвистике (к проблеме квалификации и классификации) / Н. В. Пятаева // Филологический класс. – 2003. – № 9. – С. 41–48.
- Чередниченко І. Г. Проблема створення римословника Т. Г. Шевченка / І. Г. Чередниченко // Українська мова і література в школі. – 1966. – № 3. – С. 17–22.
- Zgusta L. Manual of Lexicography / L. Zgusta. – Praha : Academia, 1971. – 360 p.

УДК 81.001.4:11:658.6

А. В. Мороз,

Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, м. Чернівці

**ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ФАХОВОЇ МОВИ ТОРГІВЛІ
НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ**

У статті досліджуються етнолінгвістичні аспекти фахової мови торгівлі німецької та української мов, наводяться німецько- та україномовні першоджерела, які засвідчують факти існування мовленнєвої комунікації у сфері економічної діяльності в Німеччині та Україні на ранніх етапах розвитку професійної комунікації, характеризуються періоди інтенсивного формування термінології торгівлі досліджуваних мов.

Ключові слова: етнолінгвістичні аспекти, фахова мова торгівлі, термін, термінологія торгівлі.

В статье исследуются этнолингвистические аспекты специального языка торговли немецкого и украинского языков, приводятся немецко- и украиноязычные первоисточники, которые свидетельствуют о фактах существования речевой коммуникации в сфере экономической деятельности в Германии и Украине на ранних этапах развития профессиональной коммуникации, характеризуются периоды интенсивного формирования терминологии торговли исследуемых языков.

Ключевые слова: этнолингвистические аспекты, специальный язык торговли, термин, терминология торговли.

The article deals with ethno linguistic aspects of German and Ukrainian special trade languages. Ethno linguistics was studied by many researchers. German and Ukrainian first sources, which testify about facts of existing of the speech communication in the area of economic activity in Germany and Ukraine on the early development stages of the professional communication, are given in this scientific work. The periods of intensive formation of the trade terminology of the given languages are also investigated. German and Ukrainian terminological trade lexis was formed during many centuries. It continues to develop, gets changes, but at the same time it is one complete system which functions and changes with human society together.

Many famous linguists worked on the studying of the ethno linguistic aspects in different special languages, but till now this subject is actual and needs to be investigated.

There is the clear correlation between the education level, culture and language. The lower layers of the society use mostly regional phrases in German and the higher layers use mostly the literature standard. The education and the cultural level develop on the language demonstrations considerably.

The formation of the Ukrainian trade terminology is tightly connected with the development history of the general economic terminology, in which consisting a big amount of lexemes appeared, they are used for the nomination of concepts of the special trade language. In the investigated sublanguage traditional Ukrainian terms are commonly used, it means that there is a tendency to the self-preservation of the national language under the conditions of the terminological expansion.

Key words: ethno linguistic aspects, special trade language, term, trade terminology.